

Beyoğlu Kültür Yolu'na Haliç'ten Bakmak

Halide Ekin Sarıca, Burcu Yanar

İstanbul'un erken yerleşim alanlarından birisi olan Beyoğlu, çeşitli tarihsel dönemlerde, ekonomik, sosyal, kültürel değişim ve dönüşümlere sahne olmuş, bu durum Beyoğlu'nun çok çeşitli, katmanlı yapısını beslemiş, kendine özgü kimlik ve dokusunun oluşumuna sebep olmuştur. 2000'li yıllardan itibaren ise hızı, ölçeği ve aktörleri açısından farklılaşan bir dönüşüme tanıklık etmekteyiz. Bu dönüşümde merkezi ve yerel yönetim, gerek yapılan yasal düzenlemeler gerekse de yürütülen neoliberal kent politikaları vesileyle güçlü bir aktör olarak yer alıyor.

Beyoğlu'nun en büyük özelliği birçok kesimden ve sınıftan insanı ve farklı mekânsal birliktelikleri temsil etmesidir (Türkün, 2022). Bu temsiliyetlerin yok olması, Beyoğlu'ndaki çeşitliliğin zarar görmesine neden oluyor ve

Beyoğlu'nu turistik amaçlara hitap eden bir tekipleşmeye doğru sürükliyor. Kontrolsüz sürüklenme hali, Beyoğlu'nu cazibe merkezi olarak bir açık hava AVM'ye dönüştürme ve pazarlama girişiminin bir tezahürü olarak ortaya çıkıyor. Üstüne üstlük karar verici idareler, Beyoğlu Kültür Yolu veya müzeleştirme projeleri ile kültür-sanatı bu dönüşümün önemli bir meşrulaştırma aracı olarak kullanıyor. Oysaki Beyoğlu'nun bugünkü kültür-sanat yaşamının çoraklaşmasına neden olan, 2000'ler itibari ile başlayan bu dönüşümün tam da kendisi.

Beyoğlu'nun geçmişten bu yana dinamik ve üreten yapısı, kültür-sanat ve farklı iş kollarındaki üreticilerin Beyoğlu'ndan ayrılmasıyla bozulmaya başladı. Gezi isyanı sonrası Beyoğlu'na özgü özgürlük ortamının polis şiddeti ile bastırılma girişimleri, iktidar temsiliyetinin her alanda

Beyoğlu Kültür Yolu güzergâhı.

kendini gösterdiği dönüşüm projeleri ve turistikleşmeyle artan arazi değerleri; üreticilerin Beyoğlu'nda barınamamalarına neden oldu. Beyoğlu Kültür Yolu bu projelerden bazılarını birbirine bağlasa da proje kapsamında “görünmeyen” Haliçport, Okmeydanı, Piyalepaşa dönüşüm projeleri; Beyoğlu'nda üreten, yaşayan ve Beyoğlu'nu kullanan insanları tümüyle bu alandan uzaklaştırma, sadece daha fazla rant alanı yaratma ve tüketimi artırma amacıyla hareket ediyor.

Beyoğlu Kültür Yolu projesi 2020 yılında Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve projenin fikri sahibi bakan yardımcısı ve eski Beyoğlu Belediye Başkanı Ahmet Misbah Demircan tarafından duyuruldu. Kültür yolunun duraklarının duyurusu için işaretlenen mekânların çoğunun yer almadığı, Topçu Kışlası'nın bulunduğu eski bir harita kullanıldı. İlk etapta proje kapsamı olarak Galataport'tan başlayan, Galata Kulesi, Galata Mevlevihanesi, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, Narmanlı Han, Mehmet Akif Ersoy Müze Evi (Mısır Apartmanı), Atlas Sinema Müzesi, Emek Sineması (Grand Pera AVM), Taksim Camii ve çeşitli eklemeler ile yeniden inşa edilen Atatürk Kültür Merkezi ile sonlanan bir rota tarif edilmekteydi. Söz konusu durakları, Beyoğlu'nun dönüşümü açısından olduğu kadar kent mücadele tarihi açısından da önemli olan rotaya, 2021 yılında ilk kez gerçekleşen festival programında farklı duraklar eklendiğini görüyoruz. Taksim 360, Taksim Maksim, Alkazar Sineması gibi sermaye odaklı farklı dönüşüm projeleri ile inşa edilmiş mekânların yanı sıra büyük sermaye şirketlerinin kültür-sanat kuruluşlarına ait mekânların da (Akbank Sanat, İş Sanat Kültür Merkezi, Meşher, Rahmi M. Koç Müzesi vd.) kültür yolu durakları arasında yer aldığı liste, festival sitesinde duyuruldu (URL-1). 2022 yılının Mayıs ayında “Başkent Kültür Yolu” adıyla festivalin Ankara ayağı da eklendi. Güncellenen sitesinde şehrin kültürel mirasını ‘markalama’ projesi olarak tanımlanan Beyoğlu Kültür Yolu projesi, planlanan/uygulanan, birbirini besleyen, tamamlayan ve önünü açan tekil tarihi yapılar, mekânlar ve yapı adaları odaklı projeler aracılığıyla gerçekleşen bütüncül dönüşümü, çizdiği rota ile tekrar gözler önüne sermektedir. Amaçlanan ise Beyoğlu'ndaki kültür-sanat üretimini yaşatmak değil, aksine kültür-sanatı bir pazarlama stratejisi olarak kullanarak üreticilerin doğasında mekânda barınamayacağı bir turizm sermayesi yaratmak-

tır. Bununla birlikte proje, mekânın tarihsel mücadele tarihini yok sayarak Beyoğlu'nu adeta yamalı bir bohça haline getirmekte ve iktidar temsilini görünürleştirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla projeyi, tüm müdahalelere ve geçirdiği dönüşümlere rağmen kültür-sanat faaliyetlerine sunduğu mekânsallıkla bilinen, tarihi-kültürel değerleri ve uluslararası bilinirliği sebebi ile turizm açısından ‘cazibe merkezi’ olarak tahayyül edilen Beyoğlu'nda iktidarın kültürel hegemonya yaratma aracı olarak ele almak mümkün.

Dönüşüm Alanı Olarak Haliç'e Bakmak

Haliç kıyılarında uzun yıllara dayanan sanayi ve ticaretin varlığı bölgedeki yerleşimlerin de ana sebebi olmuştur. Daha önce yapılan planlamaların aksine, 1955 yılında yürürlüğe giren İstanbul Sanayi Planı sebebiyle Haliç'teki sanayi yerleşmesi bir ölçüde dondurulmuştur (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 2009). Menderes döneminde imar uygulamaları ve bölgedeki plansız yapılaşmalar nedeniyle ihtiyaç duyulan yeni plan doğrultusunda, 1958 yılında ilk olarak Piccinato'nun önerileri ile sanayi ve konut alanlarının desantralizasyonu gündeme gelmiştir. İstanbul'un üretim kenti yerine, ticaret, kültür ve yönetim merkezi olması, turizm potansiyelinin korunması, planın ana kararlarından biri olmuştur (Kılıç ve Yenen, 2001).

1980'li yıllarda Haliç çevresinde sanayinin desantralizasyonunu öngören planlamalar yapılmıştır. 1984'te göreve gelen dönemin İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan, Haliç'i ‘temizlemek’ adına içlerinde tarihi yapıların da yer aldığı, kirliliğin ana sebebi olarak görülen çok sayıda sanayi yapısının yıkımını gerçekleştirmiştir.

1990 yılından sonra ise bölgenin kültür, turizm ve rekreasyon alanı olarak düzenlenmesini öngören planlar hazırlanmıştır. 1994 yerel seçimleri ile beraber Refah Partisinin kent yönetimine gelmesinin ardından İstanbul'u ‘dünya kenti’ yapma amacıyla önerdiği politikarlardan bazıları; uluslararası ölçekte spor, kültür, ticaret ve servis alanları düzenlemek, kültürel ve sosyal aktiviteleri iyileştirmek, uluslararası konferans, kongre, sanat ve kültür merkezleri yaratmak, müze ve arşiv merkezleri açmak, turizm potansiyelini geliştirmek, sanayiye desantralize etmek, hizmet sektörünün gelişimini desteklemek, ulaşım ve iletişim sistemini iyileştirmek ve merkezi iş alanını geliştirmektir (İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, 1995) (Öktem, 2006:58).

2006 yılı İstanbul Çevre Düzeni Planında Haliç'in tamamı kültür, turizm, rekreasyon alanları olarak ele alınmaktadır. Haliç'in tarihi çevresi ve su yapısı dolayısıyla uluslararası su sporları ve cazibe merkezi haline getirilmesi planlanmaktadır. Kültür-Turizm ve Hizmet Odaklı Projeler kapsamında gerçekleştirilecek projelerden bir tanesi de 'Haliç Turizm Bölgesi' Projesidir. Bu proje ile 16 kilometrelik sahil şeridi, müze ve kültür merkezleriyle donatılarak bir 'kültür vadisi' haline getirilecektir. Dolmabahçe Sarayı'ndan başlayıp Santralistanbul'a kadar uzanan sahil şeridini kapsayan proje alanında Rahmi M. Koç Müzesi, Miniaturk, Feshane, İstanbul Modern Sanatlar Müzesi ve Süt-lüce Kongre ve Kültür Merkezi bulunmaktadır. Uygulamalar tamamlandığında Haliç'in, İstanbul'un kültür turizmüne hizmet eden önemli bölgelerden birisine dönüşmesi planlanmaktadır (Yerliuyurt, 2008:129,130).

2009 İstanbul İl Çevre Düzeni Planında Haliç için 'kültür aksına' dönüştürülmesine dair kararlar devam ettirilmektedir. Haliç kıyıları, Salıpazarı Limanı, Haydarpaşa Limanı gibi bölgeler merkezi konumları sebebiyle müzeler için ideal yerler olarak tespit edilmektedir. Haliç, Taşkızak ve Camialtı Tersanelerinin vapur bakımı ve modernizasyonu gibi çalışmalarla kısmen tersane işlevini sürdürebileceğine ve bu tersanelerde tarihten günümüze gemi yapım tekniklerinin uygulamalı olarak öğretildiği ve sergilendiği, turizme açık müzecilikle ilgili tesisler, bilim-sanayi müzesi, kültür merkezleri gibi kullanımlar yer alabileceğine dair ifadeler yer almaktadır (Gören, 2013).

1990'lı yıllardan itibaren Haliç kıyılarındaki sanayi yapılarının bir kısmının özelleştirilerek kültür, eğitim ve turizm fonksiyonu ile 'cazibe merkezi' yaratılmasına dair politika 2012 yılında Taşkızak ve Camialtı Tersaneleri için açılan Haliç Yat Limanı ve Kompleksi Projesi (Haliçport) ihalesi ile devam ettirilmiştir. Türkiye denizcilik tarihinde önemli yeri olan, kamusal üretim alanı, endüstri mirası olan Camialtı ve Taşkızak Tersanelerinin, önce içindeki ekipmanlar hurdacılara satılarak boşaltılmış, sonrasında yeterli asbest önlemi alınmaksızın yıkımları gerçekleştirilmiş; alanda geri dönülemez yapısal hasarlar yaşanmıştır. Haliçport, yeni adıyla Tersane İstanbul, projesi kapsamında yat limanları, alışveriş merkezleri, müzeler, oteller ve konaklama alanları ile Haliç kıyıları özelleştirilerek lüks tüketim alanına dönüştürülmektedir (URL-2). Camialtı ve Taşkızak Tersaneleri için açılan iha-

lelerin akabinde mahalleliler, tersane işçileri, mühendisler, meslek kuruluşları, sendikalar, kent savunmaları, akademisyenler vd. konuya ilgi duyan herkes bir araya gelerek, altı asırlık endüstri mirası olan Haliç Tersanelerinin Haliç bütünlüğünde tüm değerleriyle korunması ve yaşaması için mücadele etmek üzere Haliç Dayanışmasını kurdu (URL-3).

2017 yılında dönemin İstanbul Belediye Başkanı Kadir Topbaş, Haliç Tersanelerinin kısmen işleyen son parçası olan Haliç Tersanesinin "dünyanın en büyük bilim, teknoloji ve inovasyon müzesi"ne dönüştürüleceğini kamuoyu ile paylaşmıştır. 2019 yılında gerçekleşen yerel seçimlerdeki yönetim değişikliği projenin farklılaşmasına yol açmıştır. Yeni İBB yönetimi tarafından tersanenin bir kısmında kültür-sanat odaklı farklı projelerin yapılacağına dair haberler yapılmış ancak projenin içeriğine dair kamuoyuna şeffaf bir açıklama henüz yapılmamıştır.

Bir Dönüşüm Aracı Olarak 'Kültür-Sanat'

Beyoğlu'nun kentsel belleğini, tarihi, kültürel değerlerini tahrip eden ve onu bir tüketim alanına, turizm odağına çevirmeye dair izlenen kent politikalarının özellikle 2000 sonrası somutlaşan projelerinden Demirören AVM, 2004 yılında "dünyaca ünlü müzik/kitap dükkanı Virgin Megastore Türkiye'ye geliyor" haberleriyle duyuruldu (URL-4). Hemen yan parselinde, kent mücadelesinin o zamana kadar en kitlesel itirazı olarak niteleyebileceğimiz Emek Sineması protestolarının ardından 2013 senesinde büyük oranda yıkılan Cercle d'Orient yapı adasında inşa edilen Grand Pera AVM'nin uzun süre boş kalan vitrinlerinden birinde ise uluslararası balmumu heykel sanat markası olan Madame Tussaud'nun İstanbul şubesi yerini aldı (URL-5). Benzer şekilde tartışmalı restorasyon uygulaması sonrası, içinde zincir kahve satış dükkanlarının, lüks restoranların ve zincir dükkanların yer aldığı Narmanlı Han'ın uzunca süre alışveriş merkezi olmayacağı, sanatsal ağırlıklı dükkanların yer alacağı iddia edilmişti (URL-6). Yapının kullanıma hazır hale gelmesiyle uluslararası müze sektöründe bilinen 'İllüzyon Müzesi'nin Türkiye versiyonu Narmanlı Han'da açıldı. Söz konusu iki mekân, her ne kadar 'müze' ismi kullanılsın ve yeri geldiğinde kültür-sanat mekânları gibi sunulsa da aslen bir tüketim odağı olarak eğlence sektörünün parçalarıdır. 2009 yılında kapanan, 2010 yılında 'Beyoğlu Müzesi'ne dönüştürüleceği duyurulan Alkazar Sinemasının 2021 yılında Nike

işbirliği ile HOPE Alkazar olarak açılışı Refik Anadol'un 'Alkazar Rüyası' isimli dijital enstasyon ile duyuruldu. Beyoğlu'nun ilk sinema salonlarından biri olma özelliği taşıyan Alkazar'ın dönüşmüş işlevi için spor, dans, kültür ve sanat içerikleri sunulacağı ifade edildi (URL-7).

Beyoğlu'nun kıyılarında ise Tersane İstanbul ile benzer şekilde lüks oteller, alışveriş merkezleri ve ofislerin inşası ile kıyıyı özelleştiren Galataport projesinde yer alacak müzeler ve çevresindeki tarihi yapıları bir parçasına dönüştüren müze meydanları 'kamusal alan yaratma iddiası' ile 'müjdelendi'.

Güvenlik görevlileri ile gözetlenen ve bu görevlilere verilen talimatlarla yaratılan sınırlı 'kamusallık', hemen bitişiğindeki parkı (Kıdemli Yüzbaşı Hakkı Efendi Parkı şu anki adı Topthane Parkı) ise İBB-Galataport işbirliği ile yuttu. Güvenlik görevlilerinin uyarıları, geçen kısa sürenin ardından alana yerleştirilen 'genel kurallar' başlıklı tabelalar ile görünür oldu.

Galataport'un açılan ilk etabının ardından 'güvenlik' gerekçesi ile etrafının kapatılacağı ve girişlerin güvenlik noktalarından yapılacağı iddiaları gündeme geldi ve alanın 'kamusal olma' iddiası da böylelikle son buldu. İnşaat sürecinde Kabataş Martı projesinin inşaat paneline Devrim Erbil'e ait 'eserler' (içlerinde 'Martı' projesinin yerleştirilmiş olanları da var), Galataport inşaat panellerine ise Ara Güler tarafından çekilmiş alana ait eski fotoğraflar yerleştirildi. Galataport kapsamındaki yapıların kısmen kullanıma açılması ile Ara Güler'e ait sergi Beyoğlu Kültür Yolu festivali kapsamında yerini aldı. Galataport'un açılışına eşlik eden 'sanat' işlerinden bir diğeri ise Akbank Caz Festivali oldu. Beyoğlu Kültür Yolu projesinin ilk durağı olmasının yanı sıra projenin reklam yüzü açılış seremonisi ile Atatürk Kültür Merkezi olmuştur (URL-8).

Tersane İstanbul (Haliçport), proje aşamasından itibaren kültür-sanat vesilesiyle projeye dair mevcut tartışmalı, çatışmalı konuların dışında steril bir alan yaratılmasını hedefledi. İhale sonrası 'özel mülk' olduğu için kimsenin giremediği Camialtı ve Taşkızak Tersanelerinden proje müelliflerince (Teğet Mimarlık; Ertuğ Uçar, Mehmet Kütükçüoğlu) toplanmış tersane fonksiyonu ile ilişkili arta kalan parçalardan bir deniz 'vasıtası' oluşturulmuş, Venedik Bienali 15. Uluslararası Mimarlık Sergisinin İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın (İKSV) eşgüdümünü yürüttüğü Türkiye Pavilyonunda yer alması için seçici kurul tarafından seçilmiştir. Başta Haliç

Dayanışması olmak üzere geniş çevrelerce, 'Darzana' kültür-sanat işi ile tersaneleri yok eden, sermaye odaklı dönüşüm projesi olması sebebiyle karşı çıkılan Haliçport (Tersane İstanbul) projesi arasındaki 'teğet' ilişki ve 'Darzana' sanat projesinin Haliçport'u 'temize çekme', 'meşrulaştırma' aracı olması sebebiyle eleştirilmiştir (URL-9).

2018 senesinde tersaneler alanında yıkım başlamadan hemen önce, geçtiğimiz yıl ürettiği sanat işleriyle çok tartışılan¹ Ahmet Güneştekin, tersane atölyelerinde 'Ölümsüzlük Odası' isimli 'eseri'ni üretmiştir. Haliçport ihalesini alan Fethah Tamince'nin finanse ettiği 'sanat eseri'nin üretimi esnasında yapılan bir röportajdaki ifadesiyle 'Haliçport projesi bu çalışma ile başlamıştır' (URL-10). 2019 yılında 'Yedinci Kıta' temalı İstanbul Bienali için seçilen mekânlar arasında yeni adıyla Tersane İstanbul yer alsa da bölgede devam eden asbest riski sebebiyle mekân değişikliğine gidilmiştir. 2021 yılında ise kısmen kullanıma açılmış hali ile Tersane İstanbul proje alanının, Akbank ana sponsorluğunda 16. Contemporary İstanbul sanat fuarı için seçilen yeni ve sürekli mekân

Galataport İstanbul Genel Müdürü Tolga Engin, *İstanbul dergisine* (2021) verdiği röportajda projenin Karaköy ile Kabataş arasındaki kopmuş bağlantıyı tamamladığını ve sahil şeridinin tekrar şehrin kullanıma sunulacağını ifade etmişti.

Galataport'ta bulunan genel kurallar tabelasında paten, kayak ve bisiklet kullanımına izin verilmediği belirtiliyor.

olduğu ilan edilmiştir. Fuar mekânı olarak Tersane İstanbul proje alanının seçiminde projenin mimarı Tabanlıoğlu'nun etkin olduğu, yazılı basında gündeme gelmiştir (URL-11). Ahmet Güneştekin'in 'Ölümsüzlük Odası' eseri ise 16. Contemporary ve 2022 yılının Mayıs ayında Contemporary İstanbul tarafından düzenlenen yeni sanat fuarı "CI Bloom"-da tekrar yerini almıştır.

Haliç Tersaneleri, Salı Pazarı Liman Bölgesi, Haydarpaşa gibi sermaye odaklı dönüşüm politikasının hedefinde olan birçok projede müze, galeri, kültür-sanat-tasarım fonksiyonlarının kabul edilebilir görülmesi, ticari bir fonksiyona kıyasla kamusal program varsayılması sebebiyle meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Kültür-sanat projelerinin sermaye ile kurduğu ilişkinin ve dolayısıyla kentsel dönüşüm/soylulaştırma işlevinin daha örtük olması bu projeleri tercih edilir araçlar haline getirmektedir. Bu projeler çoğu zaman bir alışveriş merkezi kadar kamusal vaat etmektedir. Bahsettiğimiz kül-

tür sanat faaliyetleri için çoğunlukla belirlenen yüksek giriş ücretleri, üst gelir grubunun dahil olabileceği yeme-içme mekânları ile belli sınıftan, tüketme potansiyeline sahip kişiler için 'kamusallık' yaratılmaktadır. Uygulaması tamamlanmış ve kullanımda olan yapılarda yer alan kültür-sanat-müze mekânlarında da görüleceği üzere söz konusu mekânlar yaratılmak istenen turistik ve tüketim mekânlarından farklı seçenek oluşturmamaktadır.

Değişen Aktörler ile Süregiden Politikalar

2019 yerel seçimlerinin ardından değişen yerel yönetimin açıkladığı kente dair kamu politikaları farklı beklentilerin doğmasına sebep oldu. Bu politikalar doğrultusunda bazı kamusal alanlara dair projeler, katılımcı bir model olarak kabul edilen yarışma yöntemi ile üretildi. İlk olarak Haliç için düzenlenen ve kıyılarını yedi parçaya bölen yarışma bölgedeki parçacıl planlama politikasını devam ettirirken, proje bazlı müdahalelerin getirdiği dönüşüme dair bir söz söyleme noktasının gerisinde kaldı. Yıllardır karşısında mücadele yürütülen kamusal kıyı şeridini özelleştiren, endüstri mirasını tahrip eden, üretim alanını tüketim alanına dönüştüren Tersane İstanbul projesinin, yarışma şartnamesinde ve öncesinde paylaşılan bilgi-belgelerde tasarım girdisi olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Haliç Tersanesi için ise seçilen birçok yarışma projesinde üretim fonksiyonunun göz ardı edildiği öneriler söz konusudur.

Haliç Tersanelerinin kısmi olarak işleyen son parçası için bir önceki yönetim tarafından gündeme getirilen 'Haliç Bilim Merkezi' projesinin ardından yeni yerel yönetim, tersane alanının bir bölümü için 'kamuya açma' söylemi ile denizcilikle ilişkili 'Yaşayan Müze' projesini gündeme getirdi. Eş zamanlı olarak tersanenin kalan kısmında üretim fonksiyonunun devam ettirilmesi planlandığına dair ifadeler basında yer aldı. Ardından ise İBB yönetimi, "İstanbul Sanat Müzesi", "İstanbul Fotoğraf Müzesi", "İstanbul Sinema Müzesi" ve "İstanbul Müzik Müzesi" projelerini hayata geçireceğini açıkladı (URL-12). Haliç Tersanesinde gerçekleştirilecek müzeleştirme projelerine dair itirazlar ve tersane fonksiyonunun sürekliliğine dair kaygılar dinlenmeksizin proje fiili olarak başladı.² Projenin hızla tamamlanacağını da Müze Gazhane'de açılan ve Haliç Tersanesinde açılması planlanan Çağdaş Sanat Müzesinin ön hazırlığı olarak duyurulan "Birlikte" isimli serginin duyurusu ile anlamaktayız. Konuya dair Haliç

Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, AKM'de düzenlediği Beyoğlu Kültür Yolu basın toplantısında: "AKM'yi artık bina olarak değil, Beyoğlu Kültür Yolu rotasının halkası olarak görüyoruz." (Fotoğraf: Onur Özvalı, Sputnik)

Ahmet Güneştekin'in 'Ölümsüzlük Odası' eseri Tersane İstanbul'da düzenlenen 16. Contemporary İstanbul fuarında.

Dayanışmasının 9 Mayıs 2022 tarihli basın açıklamasında bölgedeki dönüşümü besleyen ve en önemli miras olan asırlık üretim fonksiyonunun sonlanmasına sebep olabilecek ‘müzeleştirme’ projesi konusunda İBB yönetimine şeffaf olma çağrısı yapıldı.³ Basın açıklamasıyla sorulan sorular İBB tarafından cevapsız bırakıldı. Haliç’in karşı kıyısında yer alan ve restore edilen tarihi Fenerevleri’nin ise Haliç Tersanesindeki müze ile beraber çalışacak şekilde ‘Çağdaş Sanat Galerileri’ olarak projelendirileceğine dair açıklamalar yapıldı. Bu kapsamda 1990 yılında belediye tarafından kadınlara tahsis edilen ve bir bellek haline gelen yapıda varlığını sürdüren Kadın Eserleri Kütüphanesinin ilk etapta restorasyon için tahliye edileceğine, kadınların isteğine rağmen mülkiyeti İBB’de bulunan binaya geri dönülemeyeceğine dair endişeler dile getirilmiştir (URL-13). Henüz proje ve içeriği kamuoyuna açıklanmasa da bölgede devam eden söz konusu restorasyonlara ait bilgilendirme panosunda ‘Haliç Kültür Vadisi Projesi’ ibaresi yer almaktadır.

Haliç kıyılarında İETT Müzesi projesi ve Feshane Tasavvuf Müzesi projesi duyurulan diğer müze projeleridir. Bu projelerin ve içeriklerin çoğunluğunun (Haliç Tersanesindeki projeye benzer biçimde) geçmiş yerel yönetim tarafından şekillendirildiğini konuya dair demec ve haberlerden takip edebiliyoruz. Haliç kıyı alanının büyük bir parçasını özelleştiren Tersane İstanbul kapsamında ise üç müzenin (Sadberk Hanım Müzesi, Kadın Müzesi ve Türk İslam Eserleri Müzesi) yer alacağı temel atma töreninde duyurulmuştu.

Beyoğlu’nda benzer bir politikayla tarihi yapılar; Metro Han, Botter Apartmanı, St. Pierre Han’da, kültür-sanat-tasarım fonksiyonlarının değerlendirileceği çeşitli lansmanlarla İBB yönetimi tarafından duyuruldu. Bu alanların nasıl kullanılacağı, içerisindeki kullanımların kamusalılığı ve Beyoğlu’nda yaşayanlara ve kültür-sanat üreticilerine ne derecede hizmet edeceği konusu tam olarak ifade edilmiş değil. Merkezi ve yerel yönetimin bölgeye dair farklı olmayan tutumunu söylemlerindeki ‘marka değeri’, ‘turizm cazibe noktası’ vurgularından da okumak mümkün. Turizmi daha da büyütme yönelik yaklaşım, merkezi yönetimin Beyoğlu’nu dönüştürerek yarattığı tahribatı görmemenin yanı sıra birbirini besleyen benzer politikaların üretilmesine neden olmaktadır. Turizm odaklı kültür-sanat-tasarım mekânları ve müzeler, bölgenin yaşayanları, kullanıcıları ve

üreticileri lehine bir avantaj sunmadığı gibi çoğu kez tecrübe edildiği üzere arazi değerlerinde artışa ve bölgenin zoraki terk edilmesine yol açmaktadır. Bu alanların sergi, müze işlevlerinden ziyade küçük ölçekli kültür-sanat üreticilerinin Beyoğlu’nda tutunabilecekleri ortak kamusal alanlar olarak düzenlenmesi önemlidir.

Sonuç Olarak

Beyoğlu Kültür Yolu projesi, duyurulan durakları ile çizilen rotasının ötesinde, diğer sermaye odaklı dönüşüm projelerinden farklılaşmaktadır. Projenin farkı; son olarak Zürafa Sokak’ta görüldüğü üzere, yaşayanını sürgün etme, kent hafızasını silme ve yersizleştirme politikasını yaygınlaştırarak devam ettirmesi, bölgede yer alan birçok mekân, sokak, yapı için dönüştürme tehdidini canlı ve sürekli kılmasıdır. Yerel ve merkezi yönetim tarafından hayata geçirilen turizm odaklı kültür-sanat ve müze projeleri, Haliç kıyılarının Beyoğlu Kültür Yolu’na eklenmesini, projenin parçası olarak dönüşmesini ve çevresindeki dönüşümün önünün açılmasını olanaklı kılmaktadır.

Daha büyük ölçekte Beyoğlu’ndaki mekânları tekrar tekrar üreten ve bu mekânlar aracılığıyla şekillenen öznelere, kültürel belleğini, dokusunu bütünlüklü olarak bir değer kabul ederek, turizm sektörü için bir tüketim nesnesi yaratmanın ötesine geçilebilir. Bahsi geçen kültürel, tarihi, mekânsal belleği; pazarlama malzemesine, konsept figürüne, içinde yer alan tabelalardaki siyah beyaz fotoğraflara, eski haritalara, nostalji soslu anlatılara indirgemeksizin, sadece yapılardan ibaret olmayan değerleri bütün katmanlarıyla tam anlamıyla korumak, şeffaf katılımcı süreçlerle kararlaştırılan projeler ile, kullanıcılarıyla var etmek, yaşatmak ve böylelikle tüketmek yerine tekrar tekrar üretmek ve çoğaltmak mümkün. Haliç gibi bir endüstri havzasındaki kültürel miras yapılarının korunması sadece yapının kendisinin korunmasını ifade etmemeli, aksine koruma, yapının taşıdığı değerini yanı sıra oradaki üretim kültürünün ve mirasının devam ettirilmesi ile sağlanabilir.

Halide Ekin Sarıca, Mimar

Burcu Yanar, Y. Şehir Plancısı

Notlar:

1. Ahmet Güneştekin’e ait “Hafıza Odası” isimli sergi 16 Ekim 2021 tarihinde Diyarbakır’da Keçi Burcu’nda açılmıştır. Sergi, fâili meçhuller, katliamlar, anadil yasağı gibi meseleleri ele alış biçimi ve sergi süresince gündeme gelen görüntülerin serginin içeriğine tezatlığı sebebiyle yoğun eleştirilmiştir.

2. 18 Haziran 2022 tarihli Haliç Dayanışması basın açıklamasında Haliç Tersanesini “yaşatma”nın tek yolunun “müze” değil, üretimin sürdürülmesi olduğu ifade edildi. Açıklamada; “Tersane-i Amire’nin adının hakiki anlamda korunması, içindeki havuzlar, kızaklar, atölyeler, vinçler, makinalar, tezgâhlar ve diğerlerin muhafaza edilmesinin yanı sıra üretim, eğitim, lojistik, istihdam, kolektif bellek gibi tüm değerlerinin de yaşatılması anlamına geliyor. 564 yıl boyunca kesintisiz süren üretim faaliyetini koruyamazsak, elimizde gelecek kuşaklara aktarılacak tarihi bir tersanemiz kalmayacak” denilerek; İstanbul’un aynı zamanda deniz ulaşımına ve yeni nesil vapurlara ihtiyacı olduğu, olası bir depremde kentin ihtiyaç duyacağı lojistik ihtiyacın buradan sağlanabileceği ve ilgili üniversitelerin sürece dahil edilerek tersanenin “Gemi ve Teknolojileri Eğitim ve Üretim Merkezi”ne dönüştürülmesiyle teknik elemanlar yetiştirmenin önünün açılması gerektiği vurgulanmıştır. <https://xxi.com.tr/i/istanbul-halicsiz-halic-tersanelersiz-olmaz>

3. 9 Mayıs 2022 tarihli Haliç Dayanışması basın açıklaması: <https://twitter.com/HalicDayan2015/status/1523637630478729217?s=20&ct=imzkbekjql-tVGH-ROza0w>

Kaynakça:

- Anonim (2021) “Galataport ne diyor?”, *İstanbul*, 24-25, İstanbul Büyükşehir Belediyesi
- Gören, B. G. (2013) *Kıyı alanlarının ve kıyı alanlarındaki endüstri alanlarının kültür ve eğitim odaklı dönüşümü: Haliç kıyı alanı örneği*, doktora tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İBB Şehir Planlama Müdürlüğü (1995) *1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu*, İstanbul, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü.
- İBB Şehir Planlama Müdürlüğü (2009) *1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı Raporu*, İstanbul, T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü.
- Kılıç, A., Yenen, Z. (2001) “Haliç için bir planlama modeli önerisi”, *Haliç 2001 Sempozyumu Kitabı*, s.64-77.
- Öktem, B. (2006) “Neoliberal küreselleşmenin kentlerde inşası: AKP’nin küresel kent söylemi ve İstanbul’un kentsel dönüşüm projeleri”, *Planlama*, 2(36), s.53-64.
- Rençberler, Y. (2020) “Ahmet Misbah Demircan’ın projesi Beyoğlu’yu canlandırıyor”, 7/24 Kültür Sanat: <https://724kultursanat.com/ahmet-misbah-demircan-nin-projesi-beyoglu-yu-canlandiriyor/> (Erişim tarihi: 15.02.2022)
- Türkün, A. (2022) “Beyoğlu’nda kopuşlar ve süreklilikler”, *İPA İstanbul*, 4, s.84-87.
- Yerliuyurt, B. (2008) *Kentsel kıyı alanlarında yer alan sanayi bölgelerinde dönüşüm stratejilerinin değerlendirilmesi; Haliç tersaneler bölgesi*, doktora tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bağlantılar:

- URL-1: “Beyoğlu Kültür Yolu Mekânlar”, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: [https://www.beyoglukulturyolu.com/\\$FLUTTER_BASE_HREF#/home](https://www.beyoglukulturyolu.com/$FLUTTER_BASE_HREF#/home) (Erişim tarihi: 10.02.2022) Güncel site: <https://www.beyoglu-kulturyolu.com/>
- URL-2: “Tersane İstanbul”: <https://www.tersaneistanbul.com.tr/tr> (Erişim tarihi: 10.02.2022)
- URL-3: Haliç Dayanışması sitesi ve sosyal medya hesapları: Web: <http://www.halicdayanismasi.org/> E-Posta: halicdayanismasi@gmail.com Twitter: <https://twitter.com/HalicDayan2015> Facebook: <https://www.facebook.com/halic.dayanismasi> Instagram: <https://www.instagram.com/halicdayanismasi/> Youtube: <https://www.youtube.com/HalicDayanismasi>
- URL-4: “Beyoğlu boy atıyor: İstiklâl göklerde”: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/beyoglu-boy-atiyor-istiklall-goklerde-1025429/> (Erişim tarihi: 15.02.2022)
- URL-5: “Dosya: Emek Sineması, Cercle d’Orient ve Bir Beyoğlu Hikayesi”, *Mimar:ist*, Sayı: 57, 2016: 57.pdf (mimarist.org) (Erişim tarihi: 15.02.2022)
- URL-6: “Narmanlı Han’ın Akıbetini Mimarı Açıkladı”: <https://m.bianet.org/bianet/print/162651-narmanli-han-in-akibetini-mimari-acikladi> (Erişim tarihi: 16.02.2022)
- URL-7: Hope Alkazar: <https://www.hopealkazar.com/hakkimizda> (Erişim tarihi: 21.05.2022)
- URL-8: “Beyoğlu Kültür Yolu Festivali Atatürk Kültür Merkezi’nin açılışıyla başlayacak”: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/beyoglu-kultur-yolu-festivali-ataturk-kultur-merkezinin-acilisiyla-baslayacak/2398087> (Erişim tarihi: 15.02.2022)
- URL-9: “İktidar, sermaye ve sanatın ‘teget’ ilişkisi: Haliçport, Venedik Bienali’nde”: <https://www.kulturservisi.com/p/iktidar-sermaye-ve-sanatin-teget-iliskisi-halic-port-venedik-bienalinde/> (Erişim tarihi: 10.02.2022)
- URL-10: “11 bin kurukafa ve 14-15 bin boynuz 1 milyon doları buluyor”: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/vahap-munyar/11-bin-kurukafa-ve-14-15-bin-boynuz-1-milyon-dolari-buluyor-40897219> (Erişim tarihi: 12.02.2022)
- URL-11: “5 milyar dolarlık yatırım devreye giriyor, İstanbul kültür sanatta coşar mı?”: <https://www.dunya.com/kose-yazisi/5-milyar-dolarlik-yatirim-devreye-giriyor-istanbul-kultur-sanatta-cosar-mi/635283> (Erişim tarihi: 12.02.2022)
- URL-12: “Kanuni portresi yerini buldu”: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kanuni-portresi-yerini-buldu-1846916> (Erişim tarihi: 13.02.2022)
- URL-13: “Kadın hareketinin ‘hafıza mekânı’ Kadın Eserleri Kütüphanesi”: <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/kadin-hareketinin-hafiza-mekani-kadin-eserleri-kutuphanesi-1936005> (Erişim tarihi: 02.06.2022)

A view of Beyoğlu Cultural Route from the Golden Horn

The culture and art projects in Beyoğlu are used as a legitimate tool to establish political hegemony as well as tourism-oriented profiteering transformation. In this article; we aim to enlarge the discussion of Beyoğlu Cultural Route by considering its relationship with the ongoing transformation in the Golden Horn from past to present. Especially after the 2000s, the planning process in Beyoğlu and the Golden Horn in particular, and urban transformation and culture-art projects emerge as a part of the strategy of making the place a marketable brand. Therefore; the project of Beyoğlu Cultural Route, which constitutes the cultural pillar of the ongoing transformation in Beyoğlu, should be evaluated holistically with the transformation on the shores of the Golden Horn due to the similar policies of the local and central government.